

OD KIJOWA DO RZYMU

Z dziejów stosunków Rzeczypospolitej ze Stolicą Apostolską i Ukrainą

pod redakcją M. R. Drozdowskiego, W. Walczaka, K. Wiszowatej-Walczak

Białystok 2012

Konrad Kuczara

WARSZAWA

Działalność Joachima V na rzecz poprawy materialnej i duchowej Kościoła prawosławnego w Rzeczypospolitej

Joachim V Dau¹ jako patriarcha Antiochii zasiadał na patriarchalnym tronie w latach 1581–1592. Wybrano go na patriarchę 25 maja 1581 r. Funkcję tę zaczął pełnić dopiero po dwóch latach ze względu na toczące się konflikty wokół tronu. Gdy Joachim obejmował patriarchalny tron, Kościół antiocheński borykał się wielkimi problemami finansowymi. Zwrócił się o wsparcie w tym względzie do cara Iwana IV Groźnego (1533–1584). Car przekazał mu dwieście rubli i różne inne dary².

W 1584 r. Joachim odwiedził patriarchę Aleksandrii Sylwestra³, a w następnym roku podjął decyzję o wyjeździe do Moskwy⁴. Z tym wyjazdem wiązał wielką

¹ W literaturze przedmiotu istnieją nieścisłości związane z numeracją patriarchy Antiochii Joachima. Patriarcha Antiochii Joachim określany jest jako Joachim IV; Макарий, *История Русской Церкви*, кн. VI, Москва 1994–1996, s. 779; Я. Исаевич, *Україна давня і нова: народ, релігія, культура*, Львів 1996, s. 62, przyp. 35. Natomiast źródła greckie określają go Joachimem V; I X. Κωνσταντινίδης, *Ἰωακείμ 'Ο Ε' Πατριάρχης Ἀντιοχείας, Ὁρησκειτικὴ καὶ ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία*, (dalej – ΘΗΕ), τόμ. VI, σελίδα 1095–1096. B. Gudziak również podaje, że był to Joachim V; idem, *Криза і реформа. Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії*, переклад М. Габлевич, Львів 2000, s. 205.

² I.X. Κωνσταντινίδης, *Ἰωακείμ 'Ο Ε' Πατριάρχης Ἀντιοχείας*, σελίδα 1095.

³ Sylwester – patriarcha Aleksandrii w latach 1569–1590. Pochodził z Krety.

⁴ I.X. Κωνσταντινίδης, *Ἰωακείμ 'Ο Ε' Πατριάρχης Ἀντιοχείας*, σελίδα 1095.

nadzieję na uzyskanie większej pomocy finansowej na pokrycie długów patriarchatu, dlatego postanowił złożyć wizytę carowi osobiście⁵.

W 1585 r. wyprawił się do państwa moskiewskiego. Podróż taka była przedsięwzięciem niebezpiecznym i trudnym. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XVI wieku podróże greckich duchownych do Księstwa Moskiewskiego stały się już regularne i dotyczyły osób coraz wyższych rangą np. biskupów, arcybiskupów, metropolitów⁶. Joachim V był pierwszym patriarchą, którego podróż udokumentowano w źródłach pisanych⁷. Podążając do Moskwy, Joachim V po drodze zatrzymał się w Konstantynopolu, gdzie przekazano mu pismo od patriarchy Teolepta II⁸, podpisane także przez patriarchę Aleksandrii Sylwestra. W liście Teolept potwierdzał pracomocność elekcji Joachima V oraz kierował do cara prośbę o okazanie Joachimowi szczerości, ponieważ odziedziczył spore długi po poprzednikach⁹.

Gdy Joachim V przebywał w Konstantynopolu na patriarchalnym tronie następowyła zmiany. W marcu 1584 r. złożono z urzędu Jeremiasza II, w lutym następnego roku pozbawiono tronu Pachomiusza II¹⁰, a po nim powołano Teolepta II. Jest to ważna informacja, ponieważ metropolia kijowska znajdowała się w jurysdykcji patriarchy ekumenicznego. Zdaniem Borysa Gudziaka, źródła nie podają, aby patriarcha Teolept II udzielił antiocheńskiemu patriarche jakichkolwiek pełnomocnictw. Joachim dostał rekomendacje do cara od patriarchów Sylwestra i Teolepta, ale decyzje na ziemiach Rzeczypospolitej podejmował raczej we własnym imieniu, bez powoływania się na patriarchat ekumeniczny¹¹.

Joachim przekroczył granice Rzeczypospolitej na przełomie 1585 i 1586 r. Do Lwowa przybył 11 (1 stycznia) 1586 r.¹² Przymuszczalnie tego samego dnia wydał hramotę, zatwierdzającą statut stauropigialnego¹³ bractwa lwowskiego¹⁴. Zdumienie

⁵ Я. Ісаєвич, *Україна давня і нова: народ, релігія, культура*, s. 55.

⁶ Б. Гудзяк, *Криза і реформа. Київська митрополія*, s. 205; Макарий, *История Русской Церкви*, кн. VI, s. 28.

⁷ Monumenta Confraternitatis Stauropigianae Leopoliensis, (dalej – MCSL), ed. W. Milkowicz, Leopoli 1895–1896, s. 111–132.

⁸ Teolept II, patriarcha ekumeniczny w latach 1585–1586.

⁹ Б. Гудзяк, *Криза і реформа. Київська митрополія*, s. 203, przyp. 10.

¹⁰ Pachomiusz II – patriarcha ekumeniczny w latach 1584–1585, pochodził z wyspy Lesbos, uczo-ny i nauczyciel filozofii i matematyki sultana Mehmeda III. Ustanowił arcybiskupstwo na wyspie Samos. Zmarł na wygnaniu na Wołoszczyźnie.

¹¹ MCSL, s. 111–132.

¹² М. Грушевський, *Історія України-Руси*, т. VI, Київ 1995, s. 513–516.

¹³ Stauropigia (το σταυροπήγιο) nadawana jest niektórym klasztorom lub bractwom, poddając je bezpośredniej jurysdykcji patriarchy ekumenicznego. Stauropigia w języku greckim oznacza umieszczenie krzyża, wysłanego przez patriarchę do monasteru lub bractwa jako znak jego bezpośredniej jurysdykcji. Stąd określenie bractwo stauropigialne (η σταυροπηγιακή αδελφότητα); Γ.Δ. Μπαμπινιώτη, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα 2002, s. 1646.

¹⁴ MCSL, s. 113–119; I.X. Κωνσταντινίδης, *Ίωακείμ 'Ο Ε'. Πατριάρχης 'Αντιοχείας*, σφραγα 1095.

budzi tak szybkie pojawienie się tego dokumentu. Można przypuszczać, iż podstawę jego stanowiła wersja statutu przygotowana wcześniej przez bractwo. Z treści dokumentu wynika również, iż Joachim V jeszcze przed przyjazdem do Lwowa był zaznany przez prawosławny patrycjat lwowski z sytuacją Kościoła w Rzeczypospolitej. Wnioskować zatem można, iż Joachim V przebywając w Rzeczypospolitej, porozumiewał się przez tłumaczy, będąc we wszystkich poczynaniach zależnym od gospodarzy. Wynikało to z faktu, że nie władał żadnym językiem słowiańskim, ani żadnym greckim dialektem. Prawdopodobnie mówił w języku syryjsko-arabskim¹⁵.

Hipotezę o przypuszczalnym sposobie redagowania hramoty – pierwszego lwowskiego dokumentu Joachima V, wysunął Hruszewski¹⁶. Na dokumencie nie widnieje podpis patriarchy, jedynie jego pieczęć. Znajdują się natomiast podpisy: metropolity Michała Rahozy oraz jego protonariusza Hryhorija. Omawiany statut bractwa lwowskiego pobłogosławił hierarchowie na synodzie brzeskim 2 lipca (22 czerwca) 1590 r.¹⁷

Joachim V przybył do Lwowa, gdy trwały intensywne prace nad reorganizacją Bractwa Zaśnięcia Bogarodzicy. Wydany dokumentem patriarcha zatwierdził jego regulamin i program szkoły brackiej i co najważniejsze – uprawomocnił regularną działalność religijną i dobroczynną bractwa. Nowy statut bractwa zezwalał na przyjmowanie w jego poczet, oprócz mieszczan, także ludność pochodzenia szlacheckiego i plebejskiego. Wstępujący płacili po sześć groszy wpisowego. Mieszkający we Lwowie bracia zobowiązani byli spotykać się co cztery tygodnie na naradach oraz wносить miesięczną opłatę pół grosza, mieszkający zaś poza granicami miasta płacili jednorazowo sześć groszy za rok. Każdego roku wybierano zarząd złożony z czterech starszych, którzy składali ze swojej działalności sprawozdanie przed innymi członkami bractwa. Najstarszy z zarządu przechowywał skrzynkę, zaś najmłodszy – klucze do niej. Podczas spotkań bracia byli zobowiązani do lektury *Pisma Świętego* i prowadzenia budujących rozmów. W wyznaczonym czasie musieli uczestniczyć w nabożeństwach w intencji żyjących i zmarłych braci. Statut nakazywał im też wzajemną pomoc oraz udzielanie potrzebującym członkom bractwa pożyczek z kasy ogólnej, ale bez lichwy. Ich powinnością była również troska o dobra bractwa, cerkiew i monaster. Bracia musieli się troszczyć o duchownego, chór a także bracką szkołę, drukarnię

¹⁵ B. Gudziak podając tę informację, powołał się na autora białoruskiego Latopisu (*Баруклабовская летопись*, „Університетские известия”, Київ 1898, № 12, s. 7) z przełomu XVI i XVII wieku, który opisując te wydarzenia, nie mógł w mowie Joachima rozpoznać dialektu greckiego. Gudziak nazywa ten język syryjsko-arabskim; *Криза і реформа. Київська митрополія*, s. 205 przyp. 6; Я. Ісаевич używa określenia: język arabski; *Україна давня і нова: народ, релігія, культура*, s. 56, Latopis określa ten język jako „antiocheński”.

¹⁶ М. Грушевський, *Історія України-Руси*, s. 514, przyp. 1.

¹⁷ Я.Д. Ісаевич, *Братства та їх роль в розвитку української культури XVI–XVIII століття*, Київ 1966, s. 34, cyt. za Б. Гудзяк, *Криза і реформа. Київська митрополія*, s. 206–207, przyp. 14.

i szpital¹⁸. W bractwie obowiązywała surowa dyscyplina i karność, dlatego nieprzestrzegający zasad bracia musieli poddać się wyrokowi sądu bractwa i ewentualnej karze. Na tych, którzy nie poddali się wyrokowi, nakładano ekskomunikę. Nie można było jej zdjąć bez zgody bractwa¹⁹. Według nowego statutu powyższe uprawnienia dotyczyły nie tylko członków bractwa, ale również wiernych całego Kościoła²⁰. Joachim V wyposażył Bractwo Zaśnięcia Bogarodzicy we Lwowie w bezprecedensowe prerogatywy, przyznając mu statut pierwszego wśród bractw. Upoważnił je tym samym do sprawowania nadzoru nad przestrzeganiem reguł życia cerkiewnego nie tylko przez świeckich, ale także przez duchownych. Statut obligował braci do informowania biskupa o przewinieniach duchownych, a jeśli biskupowi udowodniono życie niezgodne z prawami Cerkwi i świętych Ojców, bracia mieli prawo do wystąpienia przeciw niemu²¹. Dokument powstał z myślą o zreformowaniu osłabionych i skorumpowanych instytucji cerkiewnych. Nie znalazł uznania w oczach ówczesnego biskupa lwowskiego Gedeona Bałabana. Proponowane w statucie zmiany zwiastowały wszak osłabienie biskupiego autorytetu i doprowadziły do konfliktów między hierarchią prawosławną a bractwami, pomimo tego, iż wyływały z dobrych intencji naprawy Kościoła²².

W początkowej fazie ruskiego odrodzenia zmiany ominęły jednak prawosławną hierarchię. Dostojnicy metropolii kijowskiej nie uczestniczyli bezpośrednio w działalności drukarskiej w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XVI stulecia. Książę Konstanty Wasyl Ostrogski²³, jako świecki patron Cerkwi w Rzeczypospolitej, różne kwestie religijne konsultował z przedstawicielami papieżstwa a nie ruskiego episkopatu²⁴. Próba narzucenia reformy kalendarza wyznawcom prawosławia

¹⁸ A. Mironowicz, *Bractwa cerkiewne w Rzeczypospolitej*, Białystok 2003, s. 19.

¹⁹ K. Chodynicki, *Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. Zarys historyczny 1370–1632*, Warszawa 1934, s. 181.

²⁰ A. Mironowicz, *Bractwa cerkiewne w Rzeczypospolitej*, s. 20.

²¹ *Diplomata Statutaria a Patriarchis Orientalibus Confraternitati Stauropigianae Leopoliensi a. 1586–1592 data, cum aliis litteris coevis et appendice*, t. II, Leopoli 1896, s. 13–15; K. Chodynicki, *Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska*, s. 180–181; A. Mironowicz, *Bractwa cerkiewne w Rzeczypospolitej*, s. 20; Б. Гудзяк, *Криза і реформа. Київська митрополія*, s. 206.

²² М. Грушевський, *Історія України-Руси*, s. 515; K. Chodynicki, *Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska*, s. 182; A. Mironowicz, *Bractwa cerkiewne w Rzeczypospolitej*, s. 20.

²³ Konstanty Wasyl Ostrogski w literaturze: K. Lewicki, *Książę Konstanty Ostrogski a unia brzeska*, Lwów 1933; Іларіон, митрополит, *Князь Константин Острозький і його культурна праця. Історична монографія*, Вінніпег 1958; T. Chynczewska-Hennel, *Ostrogski Konstanty Wasyl*, [w:] PSB, Wrocław 1979, t. XXIV, s. 489–495; M. Melnyk, *Książę Konstanty Ostrogski jako prawosławny prekursor dialogu ekumenicznego w XVI w.*, [w:] *Prawosławie*, red. J. Drabina, Kraków 1996, s. 41–57; M. Melnyk, *Zagadnienia soteriologiczne widziane w świetle projektu unii Konstantego Ostrogskiego*, [w:] *Polska – Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa*, pod red. S. Stępnia, Przemyśl, s. 97–142; T. Kempa, *Konstanty Wasyl Ostrogski (ok. 1524/1525–1608) Wojewoda kijowski i Marszałek ziemi wołyńskiej*, Toruń 1997.

²⁴ Б. Гудзяк, *Криза і реформа. Київська митрополія*, s. 209.

w Rzeczypospolitej przez rzymskokatolickie władze kościelne i świeckie, chociaż poruszyła władzę Bałabana, jednak nie skłoniła go do szybkiej reakcji w tym względzie. Zatem w przeciwieństwie do powolnie działającej, tradycyjnej struktury hierarchów kościelnych reprezentowanej przez Bałabana, świeckie bractwo lwowskie było energiczne i akceptujące zmiany. Joachim V we wspomnianym dokumencie, posługując się raczej wojowniczą retoryką w stosunku do duchowieństwa antagonistycznie nastawił względem siebie biskupa Gedeona i lwowskie mieszczaństwo. Jedną z ważniejszych przyczyn sporu było przyznanie bractwu prawa kontrolowania działań władzy. Statut podejmował także sprawy jurysdykcji i mandatu ruskiego biskupa we Lwowie, o co starano się przez ostatnie pięćdziesiąt lat. Kwestionowali to katolicy biskupi Lwowa i prokatolicki miejski magistrat. Stało się to w momencie, gdy ruska hierarchia gotowa była domagać się równego dostojnikom katolickim statusu społecznego oraz stanowisk w instytucjach politycznych Rzeczypospolitej²⁵. Ruscy hierarchowie odczuwali bowiem boleśnie własną podrzędność w porównaniu z biskupami katolickimi. Dopełniając jeszcze gorczy, patriarcha Joachim V poddał ich działalność i życie opinii świeckich. Wyrazem oburzenia ruskiego episkopatu była skarga władzy Bałabana z 8 listopada 1589 r. na członków bractwa, złożona we lwowskim magistracie²⁶. Zastrzeżenia władzy Bałabana budziły odstępstwa od norm, które zgodnie ze starym, cerkiewnym prawodawstwem (nie zawsze przestrzegany) przypisywały jurysdykcji patriarchy ściśle podporządkowany geograficznie obszar. Ze względu na fakt, że metropolia kijowska podlegała patriarchatowi ekumenicznemu, Joachim V jako patriarcha Antiochii nie miał kanonicznego prawa wydawania dekretów, dotyczących tej metropolii. Według B. Gudziaka źródła nie informują, by władza Bałaban lub inni ruscy hierarchowie poddali w wątpliwość jurysdykcyjną prawomocność patriarchy Joachima V. Nie potwierdzają, by patriarcha Teolept udzielił Joachimowi jakichś pełnomocnictw. Tę kanonicznie nieuzasadnioną ingerencję w życie ruskiego Kościoła prawosławnego patriarchy Antiochii, będącego jedynie przejazdem w Rzeczypospolitej, prawosławny episkopat odebrał jako kolejny przykład organizacyjnych problemów i niejasnych relacji w stosunkach między wschodnimi patriarchatami, w szczególności – patriarchatem ekumenicznym, a metropolią kijowską²⁷.

Przy omawianiu stauropigialnego statutu bractwa lwowskiego, warto wspomnieć, iż za jego podstawę przyjęto rozwiązania zawarte w statucie organizacji działającej przy cerkwi św. Mikołaja, zatwierdzonym w 1544 r. przez biskupa Makariusza Tuczańskiego²⁸. Statut bractwa lwowskiego posłużył jako wzór dobrze prowadzonej

²⁵ Ibidem, s. 209–210.

²⁶ MCSL, nr 118, s. 186.

²⁷ Б. Гудзяк, *Криза і реформа. Київська митрополія*, s. 210–211.

²⁸ Ibidem, s. 208.

reformy bractwa wileńskiego²⁹. Statut bractwa lwowskiego potwierdził w 1592 r. król Zygmunt III Waza (1587–1632)³⁰.

Podczas pobytu we Lwowie Joachim V obserwował i wspierał aktywność wiernych w podejmowaniu prac na rzecz poprawy duchowej i materialnej Kościoła prawosławnego w Rzeczypospolitej. Dlatego wydał też inne dokumenty, skierowane do ruskiego duchowieństwa, zwracając w nich uwagę na potrzebę przeprowadzenia reform. 25 stycznia (15) 1586 r. skierował apel do szlachty i wszystkich prawosławnych chrześcijan o wsparcie odnowy Kościoła prawosławnego przez składanie ofiar na szkołę, w której zamierzano wprowadzić nauczanie języka greckiego i cerkiewnosłowiańskiego. Wzywał też do wpłacenia 1500 złotych za zastawiony zakład drukarski. Godny zauważenia jest fakt, iż Joachim V zatwierdził program bractwa łącznie z planami budowy nowej cerkwi, szkoły, szpitala oraz pomieszczeń dla drukarni³¹.

26 stycznia wydał następny dokument, który zachował się w dwu nieco odmiennych wersjach: tekst w języku greckim z tłumaczeniem na cerkiewnosłowiański oraz tekst w języku arabskim w przekładzie łacińskim³². W tym dokumencie Joachim V wypowiedział się na temat różnych nieprawidłowości, których dopuścił się Kościół prawosławny w Rzeczypospolitej w sferze etyczno-obyczajowej. Ostro skrytykował postawę powtórnie żonatych duchownych. Wykluczył z Kościoła kapłanów – wdowców, którzy ponownie zawarli związek małżeński lub żyli w konkubinacie w dalszym ciągu pełniąc posługę duszpasterską. Ekskomunikę nałożył także na hierarchów tolerujących powyższe zachowania w swoich eparchiach oraz na osoby, które wiedząc o pozamałżeńskich związkach duchownych nie informowały o tym władzyków.

Patriarcha Antiochii po zakończeniu wizyty w Rzeczypospolitej w maju 1586 r. podążył w kierunku Moskwy³³. Po drodze 5 czerwca zatrzymał się w Smoleńsku.

²⁹ O bractwach prawosławnych w Rzeczypospolitej; Я.Д. Ісаєвич, *Братства та їх роль в розвитку української культури XVI–XVIII століття*; I. Isaievych, *Between Eastern Tradition and Influences from the West: Confraternities in Early Modern Ukraine and Byelorussia*, „Ricerche Slavistiche”, XXXVII (1990), s. 269–294; A. Mironowicz, *Geneza bractw cerkiewnych*, „Białoruskie Zeszyty Historyczne”, III, (1996), 2, s. 22–30; Я.Д. Ісаєвич, *Історія Львівського Успенського братства проблеми періодизації*, „Успенське братство і його роль в українському національно-культурному відродженні. Доповіді та повідомлення наукової конференції, 4–5 квітня 1996 року”, Львів 1996, s. 5–8; W. Mokry, *Unia w procesie syntezy kultury bizantyjsko-ukraińskiej i łacińsko-polskiej*, „Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze”, V–VI (1996–1997), s. 72–74; A. Mironowicz, *Bractwa cerkiewne w Rzeczypospolitej*; T. Chynczewska-Hennel, *Rola bractw prawosławnych w polemice międzywyznaniowej w Rzeczypospolitej końca XVI i pierwszej połowy XVII wieku*, [w:] *Pokazanie Cerkwie prawdziwej. Studia nad dziejami i kulturą Kościoła Prawosławnego w Rzeczypospolitej*, pod red. P. Chomika, Białystok 2004, s. 8–36.

³⁰ A. Mironowicz, *Bractwa cerkiewne w Rzeczypospolitej*, s. 20, przyp. 5.

³¹ MCSL, nr 81, s. 120–121.

³² Ibidem, nr 82, 82b, s. 121–131.

³³ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρισστόμου, Ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας Ἰωακείμ Ε΄ ἐν Ρωσία, „Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σποδῶν”, 9 (1932), s. 213–214; W.K. Medlin, Chr.G. Patrinelis,

Do Moskwy dotarł 17 czerwca, a 25 tego miesiąca został przyjęty przez cara Fiodora I Iwanowicza (1584–1598)³⁴. Joachim przekazał list od Teolepta z prośbą o okazanie patriarsze Antiochii szczodrości. Został przyjęty w Soborze Uspińskim przez metropolitę moskiewskiego Dionizego (1581–1586), by udzielić mu błogosławieństwa. Dionizy w obecności patriarchy Joachima odprawił też Świętą Liturgię³⁵. Przed wyjazdem z Moskwy i przekazaniem listów do patriarchy Konstantynopola i Aleksandrii car zwrócił się do niego z prośbą o wstawiennictwo w sprawie utworzenia patriarchatu w Moskwie. Joachim wyjechał z Moskwy 11 sierpnia 1587 r. z darami od cara dla patriarchatów i wschodnich monasterów³⁶.

Działalność Joachima V w Rzeczypospolitej spowodowała odnowienie kontaktów między wiernymi prawosławnej metropolii kijowskiej a patriarchatem Konstantynopola. 7 czerwca (28 maja) bractwo lwowskie wystosowało w języku cerkiewnosłowiańskim podniosły list do patriarchy carogrodzkiego Teolepta z prośbą o zatwierdzenie statutu stauropigii i udzielenie błogosławieństwa szkole i drukarni. Bracia wspomnieli też o wizycie Joachima V we Lwowie, ubolewając, że jego pobyt był zbyt krótki. Zwrócili też uwagę na trudną sytuację Kościoła prawosławnego w Rzeczypospolitej. Nie omieszkali przedstawić konfliktu z władzą Gedeonem Bałabanem. Będąc pod wrażeniem zaufania okazanego przez antiocheńskiego patriarchę, zwrócili się z prośbą o podobne wsparcie do patriarchy Teolepta jako ich zwierzchnika³⁷.

Po przyjeździe do Konstantynopola Joachim V przedłożył Jeremiaszowi II, wspomnianą już, prośbę cara oraz metropolity moskiewskiego, dotyczącą utworzenia patriarchatu w Moskwie.

S U M M A R Y

The activities of Joachim V to lead to the Material and Spiritual Improvement of the Orthodox Church in the Commonwealth

Joachim V was patriarch of Antioch in the years 1581–1592. In 1585 the Patriarchate of Antioch was faced with serious financial problems and he went on a long and dangerous

Renaissance Influences and Religious Reforms in Russia, Western and Post-Byzantine Impacts on Culture and Education (16th–17th), Genève 1971, s. 84.

³⁴ Макарий, *История Русской Церкви*, кн. VI, s. 28; I.X. Κωνσταντινίδης, 'Γιοακείμ 'Ο Ε'. Πατριάρχης 'Αντιοχείας, szpalta 1095; G. Codevilla, *Lo zar e il patriarca. I rapporti tra trono e altare in Russia dalle origini ai giorni nostri*, Milano 2008, s. 54.

³⁵ Макарий, *История Русской Церкви*, кн. VI, s. 28.

³⁶ I.X. Κωνσταντινίδης, 'Γιοακείμ 'Ο Ε'. Πατριάρχης 'Αντιοχείας, szpalta 1095.

³⁷ MCSL, nr 88, s. 138–140.

journey to the Muscovite state in order to obtain financial assistance from the Tsar. He was the first patriarch whose visit to Moscow is documented in the written sources. Along the way, he stopped in Constantinople, the seat of the Ecumenical Patriarch (in whose jurisdiction was the metropolis in Kiev). He then received a letter from Patriarch Theoleptus II to the Tsar asking him to show generosity to the Patriarch of Antioch.

Joachim passed through the territories of the Commonwealth at the end of 1585 and 1586. He arrived in Lviv during intense work on the reorganization of the Brotherhood of Dormition of the Theotokos (Our Lady of the Assumption). Already on the first day of his stay in Lviv, he issued a letter (*bramota*) approving the statute of the Lviv stavropegic brotherhood. In this document, the Patriarch approves the rules and program of the Brotherhood's school and gave them the rights to carry out regular religious and patriotic activities. He also obliged the fraternity to mutual care and material assistance.

In giving the Brotherhood of the Dormition of the Theotokos the status of primacy among fraternities, Joachim V authorized them to supervise compliance with the rules of Church life, both by the laity and the clergy. This document, which was created with the intention of reforming the weak and corrupt institutions of the Church, did not find favour in the eyes of the Bishop of Lviv, Gedona Balaban, becoming a source of conflict between the Orthodox hierarchy and the fraternities. An important source of dispute was the granting of the right of the brotherhood to control the activities of the *vладыks*. This happened when the Ruthenian hierarchy was ready to claim a social status equal to that of the Catholic prelates and a position in the political institutions of the Commonwealth. Our sources do not indicate that the Ruthenian hierarchs had questioned the legitimacy of the jurisdiction of Patriarch Joachim V, who, as the patriarch of Antioch, in fact had no right to issue decrees in the metropolitan of Kiev. The statute of the brotherhood in Lviv was approved in 1592 by King Zygmunt III Vasa.

Acting to improve the spiritual and material situation of the Orthodox Church in the Commonwealth, the Patriarch had also issued other documents, drawing attention to the need for reform. He also called for changes in the sphere of ethics and morality, criticizing the attitude towards re-married widowers and members of the Church hierarchy tolerating similar behaviour in their eparchies.

After his stay in the Commonwealth in June 1586, Joachim V arrived in Moscow. Joachim's visit resulted in the renewal of contacts between the faithful of the Orthodox Metropolitan See of Kiev and the Patriarchate of Constantinople. Upon arrival in Constantinople, he submitted to Patriarch Jeremiah II the request of the Tsar and the Metropolitan of Moscow for the creation of a Moscow Patriarchate.